

VÉVODKYNĚ A KUCHARKA

Viktorie Knotková

Podle románu Ladislava Fukse

I.

UVÍTÁNÍ

Vévodkyně: (prochází mezi usazenými diváky): Měla jsem za to, drahoušku, že jste s mládenci na Capri, vždyť je podzim! Ráda vás vidím. Doufám, že prožijete zajímavý večer. Zdaleka se sice nevyrovná večerům na vašem oblíbeném ostrově, ale zato vás čeká jisté překvapení.

(Zpívá Sorento.)

Mon Dieu! Jsem velmi šťastna, že jste zde, Excellence, mám zprávu, která by vás mohla zajímat. (Šeptá jednomu z diváků něco do ucha.)

Musíte mi slíbit, že si prohlédnete můj nový zelený salon, který jsem zařídila loni. Nemohu vám, ma chère, při nejlepší vůli a snaze sdělit své názory a rady, dokud nespatříte mé nové stojací hodiny, které pocházejí z polovice šestnáctého století od madridského Alfonse de la Forre a stojí právě v onom zeleném salonu.

Justina: A kam míníte usadit prince Radkoberga z Monaka?

Vévodkyně: Ten mé pozvání bohužel nemohl přijmout. Zdržuje se právě na dvoře japonského císaře, kde přednáší o slušném chování společnosti evropské.

Je škoda, Justino, že ho neuvidí, princ z Monaka je dokonalým vzorem elegance. Při našem posledním setkání na recepci u strýce Leuchtenberg-Aulendorfa byly zraky hostů obráceny jen a jen k němu už od chvíle, kdy odložil plášť. Bylo-li tam kromě pečených hroznýšů na mátě

peprné a šalvěji, ježčího masa s bazalkovou omáčkou, vydří pečeně a dušené veverky něco překvapivého, byla to ozdoba klopy jeho fraku. Princ z Monte Carla totiž světélkoval. Klopa jeho černého fraku, horní část bílé vesty a bělostná batistová stužka u krku byly osvíceny. V malinké síťce ze zlatých nití, přišpendlené na jeho klopě, jako by byl roj svatojánských mušek. Byl to však malý brouček druhu *Pyrophorus noctilucus*. Vida, ač předepsaný úbor, a nemohl se tedy výjimečně odít, přece! Alespoň mexický kovařík!

Nabývám přesvědčení, že jisté otřesy z mládí nás mohou předurčit... víte, naši povahu, jednání, sklony..., ale to jsem odbočila.

Á propos, zahlédla jsem kněžnu z Liechtensteinu, markýzu de Clermont-Tounerre s vějířem v ruce a rovněž i kněžnou Lobkovicovou, zdržující se na podzim zpravidla v Křimicích v západních

Čechách... Neviděla jsem je již dva roky. Dámy mají vysoké účesy, avšak i vysoký věk. Vypadá to, jako bych sezvala k večeři majitelky hrobek.

Jestlipak ale tuší, kdo byl v salónku ještě...?

Justina: Baronka! Mon Dieu, baronka von Splüttenberg!

Vévodkyně: Wirklich, pünktlich. Right in the heart! Ona ví, co značí, když někam přijde baronka von Splüttenberg. Když někam přijde baronka von Splüttenberg, dá se vždycky čekat malér. Samozřejmě, že tedy byl i v salónku.

Justina: Převrhla víno na stůl...!

Vévodkyně: Převrhla víno červené na ubrus bílý kdysi u pana Wu-i-šenga, když tvrdila, že „v Polsku žije lidoop! V Polsku žije lidoop!“ Tentokrát však nikoli.

Tentokrát provedla baronka von Splüttenberg něco mnohem strašnějšího. Z jedné strany měla mladého syna vévody de Gramont, už jen to musil být pro něho zážitek. Z druhé strany pak stál hrabě Andrassy Karoli, velký znalec a pěstitel ušlechtilých plemen. Koní. Jak dobře ví, jezdeckví si vážím a souhlasím s dámami, které je pěstují, a to zvláště od chvíle, kdy jsem se dozvěděla, že se o jízdu na koni pokoušela i baronka Splüttenberg a spadla do pilin.

Nuže - syn vévody de Gramont, chudák Louis René najednou celý zčervenal a nevěděl, co dělat. Neboť je to však chlapec soucitný a něžný, naklonil se k baronce a tiše jí řekl: „Madame la baronessa de Splüttenberg, promiňte mi mou smělost... Vzadu na vlasech jste si zapomněla natáčku...“

Justina: Impossible! Impossible!
Unmöglich! Nepravda. Nepravda!

Vévodkyně: Justino. Všimla si? Všimla si?

(Justina nechápe, Vévodkyně nenápadně naznačuje o čem je řeč...)

Ach ano, obdivuji se jejím vlasům. Kdysi velmi, velmi, velmi dávno, když byla baronka von Spüttenberg o malinko mladší, je měla černé, pak je měla prošedlé a dnes je má opět černé, což klamem není. Lustry nelžou. Musí si je barvit, vypadá jak Papuánec.

(opět k jedné z divaček) Abych, proboha, nezapomněla! Přinesla jsem vám jeden recept na svítkové noky, které by měli občas u vás dávat do vaječných polévek. Nic není lepšího dávat do nich než právě tyto noky a recept mám zde. (Justina překládá do znakové řeči.)

Tato pouhá tři křesla v čele mi připomínají horní chrup baronky Walterskirchenové. Postrádá v něm dva zuby, což je stejná

vada jako tato ubohá křesla, když je mezi nimi tolik místa. Baronka by svou vadu mohla lehce napravit, kdyby šla k zubaři a dala si ony zuby přidělat ... Možná, že na to nemá groše, nějak nám chudnou. Justino, přisunula křesla blíže k sobě!

(Vévodkyně si prohlíží menu a kárá Justinu.) Ale to ne, to ne! To neučinila na jedné večeři ani baronka Gomezzi, ani ta! Sice všechno chápe, ale stačí jen na řeč o počasí a fíku. Prázdná řádka!!! Jako v hospodě, když hostinský předem neví, dostane-li kýtu?! Justino, jak je to možné, že to přehlédla?! To přece nikoli zde! Začínám být ze všeho, co tu vidím, velmi rozrušena a zneklidněna, a to ještě hostina nezačíná. Mám nejasný dojem, že tato večeře nám může přinést ještě mnohá podivná překvapení.

(Justina nalévá Vévodkyni griotku, aby odvedla pozornost od špatně natištěného menu.)

Vévodkyně: Smím-li mít nějaké přání, mé dámy a pánové, pak především to, aby se dnes večer nelpělo na etiketě, nýbrž zřetel se spíš obrátil k zábavě a k dobré chuti.

Ostatně nevšední zábavy jakožto vybrané pokrmy jsou uchystány a převzácné společnosti k dispozici. Jen tu chybí pacholata, abychom jim mohli klást na hlavy věnce a skrápět je fialkami. Jinak se dostane téměř na vše podstatné.

Harfenistka je připravena, řecké tanečnice jsem odvolala – Justino, nevzdychala, nehodí se to.

(Číšníci rozlévají víno divákům.)

Prokázali jste mi velikou čest, že jste ráčili přijmout mé pozvání na tuto slavnostní večeři, která má pro mě zvláštní význam... Nečiním tak ani z dlouhé chvíle, ba ani pro samotnou exkluzivní kuchyni. Nuže, proč tedy?

Tato oslava má být připomínkou přechodnosti, dočasnosti a pomíjejícínosti všeho. Nemá jen vyvolávat pocity, že co bylo, pominulo, ale pevné a trvalé vědomí, že tomu tak je a nemůže být jinak. Toť vše.

Vážené a drahé dámy a pánové, nyní mi dovoluňte, abych mohla připít na zdraví, pohodu a štěstí všech vás, převzácných hostů a vašich rodin. A dovoluňte mi, abych rovněž připila – nikoli bez pohnutí – na vyslyšení prosby, aby Bůh požehnal naši vlasti a všem národům, které v ní přebývají, a dopřál jí šťastné budoucnosti a trvalého míru.

Dámy a pánové, ku blahu nás všech!

(Zpěvačka usazená mezi hosty – si nalévá z karafy vodu a Vévodkyně se k ní obrátí)
Děvenko, tyto limonády jsou připraveny z čerstvých sicilských citronů z dubnové sklizně, a to je dobré. Jsou výtečným

lékem, una medicina eccellente. V horké vodě nalačno na žaludek a zažívání dětí. V Cremoně se tyto věci neléčí jinak než citrony na lačno.

Justina (se do toho samozřejmě okamžitě vloží – jak jinak než italsky): Peccato, peccato, škoda, že také nepůsobí na nohy.

Vévodkyně: Nepůsobí-li na nohy sicilské citrony, pak existuje prostředek jiný, který na ně působí. V Bretani ho užívají s velkým úspěchem. Bretaňské dámy i selky. Recept je prostý a působí ihned: med a křen.

Justina: Anebo křen a i med.

Vévodkyně: Med aji křen, dio mio!

Justina: Dio mio, miele? Crenno?

Vévodkyně: Rafano.

Justina: Rafano? Crenno.

Vévodkyně: Rafano è crenno!

Justina: Con il cucchiaio?

Vévodkyně: Cucchiaio? Giammai! Si friziona!

Justina: Med a křen? Na mazání?!

Vévodkyně: Si! Ja! Oui! Da! Da! Da!
Sure! Natürlich! Nikoli na lžíci, na mazání!
Obklady z vařené cibule jsou dobré na trombózu, šťáva z cibule pomáhá proti skleróze. Léčení žluče a jater je možné provádět jablečnickem, který je výtečný i proti kašli, bere-li se s vínem a medem. O sedmikrásce čili chudobce na oči a zuby, o bazalce na srdce a o bolhoji, to ona jistě neví, Justino, co to je a nač...

Justina: Je to na psotník.

Vévodkyně: Obávám se, že ho bude mít sama brzy zapotřebí, Justino.

(k divákům) Meine Damen und Herren,
mes Dames et Messieurs, vzácné dámy

a pánové, dovolte mi ohlásit amuse bouche.

Justina (k obsluze): Kalte Vorspeise! No co čučíš? Nos to! Presto, presto!

(Podává se Amuse bouche. Justina přinese Vévodkyni předkrm zvlášť na stříbrném podnose a flambuje.)

Vévodkyně: Jsem zvědavá, jak dlouho to chuděra nechá nad plamenem, aniž jí chytne rukáv, a kdy zapálí griotku, kterou to nebohá míní polít.

(K divákům:) Dobrou chuť!

II.

RODINNÁ OBRAZÁRNA

Vévodkyně: Justino, pamatovala si ještě, jak jsem jako dívka poděsila třeba hraběte

de Becdelièvre a jeho doprovod na chodbě, která vedla k zámecké oratoři?

Justina: Mon Dieu, na chodbě k oratoři poděsila panstvo svou hrou na náměsíčnou, ale přitom pouze jen bezduše procházela chodbou a mlčela. Ovšem potom v pokoji vyděsila vévodkyni z Connaughtu, co říkám hlasem, hlasy...!

Vévodkyně: Ano, má pravdu, hlasy, neboť jsem je měnila vícekrát a nebohá vévodkyně z Connaughtu se domnívala, že v krbu v jejím pokoji se skrývá klubko divožen.

Justina: A její manžel vévoda z Konádu jí řekl: „Ale, ale, Madame, to jste slyšela melüzõ - meluzínu...“, a šel s ní do pokoje. Mon Dieu, já ho přece viděla, když vyšel ven, na vlastní oči – byl vyděšen a bledý. Zdalipak by to Madame svedla ještě i dnes...? Já se vsadím o pečená

háďata, že by to Madame dnes už nesvedla...

Vévodkyně: Ale svedla a taky že svede!

(Vévodkyně různě mění hlasy, grimasy a gestikulaci a Justina poznává, o koho jde...)

Vévodkyně (jako bratranec Louis – Francouz): Kolik je vlastně dnes let té vaší tehdejší komorné, té Justýně? Vám tehdy bylo dvanáct či třináct, jí asi dvacet, to dnes už musí být stařena...

Justina: Váš bratranec Louis.

Vévodkyně: Naštěstí nevlastní.

Justina: Chová se jako bretaňský sedlák, a ne jako francouzský vévoda.

Vévodkyně (jako Radkoberg): Marně si vzpomínám, kde jsem naposledy jedl tyto převzácné pstruhy. Musilo to být na královském dvoře anglickém, protože tam vždycky měli cit pro drahé dary přírody. Drahá vévodkyně, obdivuji se vašim japonským pstruhům z Tokušimy. Je to podruhé v životě, kdy mám čest jíst je v šest.

Justina: Pan Radkoberg z Monaca!

Justina (jako baronka von Splüttenberg – Němka): Já byla in dem Zirkus a živou ženštinu na lavici ležeti jsem viděla jen s polovinou těla. Wirklich! Zprvu horní a pak pro změnu dolní. Ona měla polovinu těla a usmívala. Ja, ja. A dokonce pěla cosi o vydrách, tudíž byla živá! Ja, ja, die Fischotter!

Vévodkyně: Splüttenberg!

Justina: Fischotter von Splütttenberg!

Justina a Vévodkyně: V Polsku žije lidoop!
V Polsku žije lidoop!

Vévodkyně (jako pan Wu - Číňan): Ve vítězstvích není, paní, nic, co by stálo za oslavu a jásot. Spíš jen prostě vzdát nebi dík, že padl zlosyn. Kdo se raduje ze zabíjení lidí, nikdy nebude s to uplatnit své cíle.

Justina: Pan Wu-I-Šeng-Wej-če, ten, co nic nedělá kvůli životu.

Vévodkyně (jako strýc Ferdinand – Rakušan): Der Anfang vom Ende. Ocitiť jsem se v předvečer velké události. Nechte spadnout oponu, je dohráno.

Justina: Jeho jasnost, váš strýc Ferdinand Ludwig, kníže von Leuchtenberg-Aulendorf, rytíř Řádu

zlatého rouna, majitel Velkokříže
Leopoldova řádu, Řádu železné koruny 1.
třídy, Velkokříže suverénního řádu
Maltézského, rytíř papežského Nejvyššího
Kristova řádu ...

Vévodkyně (přeruší Justinu a promluví
hlasem Viktora): Zas jeden den za námi.
Hingeh die Zeit..., čas mívá, wir gehen alle
dem Tode entgegen, jdeme všichni smrti
vstříc.

Justina: Váš bratr Viktor...

Vévodkyně: Ano, můj bratr Viktor. Mám
jeho portrét od Eugène Carrière.
Velkolepý obraz, nádherný. U tohoto
malíře šero či temno niterně žije. Jako by
naše oči, oslepeny světlem, najednou
pohlédly do tmy. Carrière dokázal šedivou
mlhou svých obrazů geniálně zachytit
duši. A jak zachycuje odpočinek, spánek,
snění, pohroužení v sebe, dokonce

samotné podvědomí. Jak sugestivně vyjádří bezděčný pohyb, ospalé či bezvládné svěšení končetin a hlavy. Carrièrovy portréty jsou prvotřídními dokumenty duše. Soumrak, do něhož zahaluje své postavy, vymyčuje vše nevýznamné, podružné a zbytečné a podržuje jen to podstatné. Nejvlastnější osobitost, charakter a nejvnitřnější skladbu duše. Viktorovi bylo devatenáct, když ho Carrière portrétoval. Utonul a jeho portrét byl vytvořen druhý den po jeho smrti. Ta zvláštní pozoruhodná tvář s tmavým planoucím zrakem... Planoucím, a přece nějak znaveným, mráкотným, zasněným. Tvář značně bledá, až s nádechem žluti, jakoby dotčena přísvitem měsíce, a přece podivně ztemnělá, obestřená ze všech stran volajícím šerem. Skutečně bratrova pravá tvář, pravé oči, pravá duše, nitro. Jako živý, věrně vtělený do plátna a barev malířským géniem. Měl velké nadání pro klavír...

(Pokyne Harfenistce.) Nesmíme
zapomínat na hudbu!

(Harfenistka preluduje a vévodkyně
rozmýšlí dál.) Myslívám často na všechny
ty rámované tváře v galerii předků, na celá
ta dlouhá staletí, v nichž jedni po druhých
žili, a to, co je spojuje, je marnost. Já,
zatím živá potomkyně všech těchto již
dávno mrtvých předků, bych byla bez nich
nikdy nespátřila svět. Nebýt jich, nebyl by
býval ani těch devatenáctero let nebohý
Viktor. Jeden každý člověk za to, že je,
neděkuje jen svým rodičům... Své
životodárné předky vlastně nikdo nezná.
Znám je snad já? Znám je jen proto, že je
tu rodokmen. Každý musí mít rodokmen,
a to dokonce až k prvopočátkům člověka.
Každý může žít jen proto, že má předky
až k samotným nejprvnějším lidem. Ale
nikdo je nezná..., protože jsou nejen
dávno mrtví, ale i dávno zapomenutí.
S výjimkou těch, které zachovaly dějiny a

po nichž zůstaly památky trvalejší, kteří zanechali nějaká díla. Ale ani ty nikdo nezná. Viktor neměl čas, aby se stal umělcem a zanechal po sobě alespoň tuto vratkou stopu. Chci-li ho trochu zachovat aspoň pro nejbližší příští, musím se starat, aby jeho portrét visel v galerii předků s těmi, mezi nimiž můj vlastní není, neboť dát se portrétovat jsem nikdy příliš netoužila.

Justina: Ale vždyť to je strašně vážné!

Vévodkyně (mluví jako Viktor, cituje Marka Aurelia): Augustův dvůr, jeho manželka, jeho dcera, jeho sestra, Agrippa, jeho příbuzní, jeho služebnictvo, jeho přátelé, Arius, Maecenas, lékaři, kněží, celý dvůr – vymřel. Potom postupuj dále, ale ne už k smrti jednotlivců, nýbrž k jiným zánikům, jako například k zkáze Pompejí. Také se zamysli nad mnohým zápisem na hrobech: Poslední svého

rodu! Kolika starostmi se trudili předkové těch mrtvých, aby po sobě zanechali nástupce, ale koneckonců někdo musil být poslední. A oni duchové bystří nebo předvídaví nebo pýchou zaslepení – kdepak jsou?

Justina (už to zná): Všichni dočasní, dávno mrtví.

Vévodkyně (mluví Viktorovým hlasem): A tohle nenapsal žádný chudák, který by hladověl, chodil v roztrhaných botách. Chudák, který by se rád zabýval myšlenkou na smrt jako na svou spásu. Tohle napsal císař a vládce římské říše, který by býval měl, co by býval chtěl, zlato, drahokamy, paláce, obdiv, úctu, slávu, tohle napsal římský císař a filozof, jehož památku dodnes hlásá sloup na Piazza Colonna v Římě a pozlacená socha na římském Kapitolu. A tento Marcus Aurelius také napsal: „Alexandr

Makedonský a jeho vozka zaujali smrtí totéž postavení: buďto totiž byli znova pojeti v tytéž zárodečné vesmírné prvky, anebo se stejným způsobem rozptýlili v atomy.“ A také napsal: „Jak rychle všechno zaniká: ve světě lidé, ve věčnosti povědomí o nich.“ A konečně i napsal: „Ještě chvíli, a zapomeneš na všechno. Ještě chvíli, a všichni zapomenou na tebe.“ Vždyť je to všechno úplně jedno. Jestli někdo něco má, či nemá, jestli něco umí, či neumí, jestli je vévodou francouzským, spřízněným přes matku s portugalským a brazilským trůnem, anebo otrokem v Jižní Americe, a je taky úplně jedno, jestli cítí, že ho pronásleduje strach z bídy či z čehokoli jiného. Ale mě to neznepokojuje. Já o tom přemýšlím a já to chápu, a dokonce se usmívám. Vidíš, že se usmívám.

Vévodkyně (opět jako Vévodkyně): Ale Viktore, přece to není jedno, vždyť to, kdo

kým je, co umí a co cítí, určuje jeho život. Nemůže být člověku lhostejné, jak žije.

Vévodkyně (jako Viktor): Nepochopila jsi Aurelia, je to úplně jedno. Protože náš život je velmi krátký, za chvíli skončí, na těle nezáleží, ale ani na duchu, tak jako tak se ve věčnosti ztratíme. Žijeme pár let, ale mrtvi jsme celé miliardy, vlastně věčně. Člověk je vlastně věčně mrtev. Narodili jsme se na chvíli jen proto, abychom mohli být věčně mrtvi. Kdo si to myslí jinak, žije v strašném sebeklamu, žije ve vidinách, iluzích a bludech.

Vévodkyně (jako Vévodkyně): Bože, musím si vzít, abych nezemřela, tuto kandovanou datli. Panstvo. Ještě mnohé je necháno na směnce času tohoto večera, jenž zdaleka nekončí, který ještě pořádně nezačal. Přeji vám, Herrschaften, nadále příjemnou zábavu v tento poklidný

den, v němž je tolik pohody a ani jediného mráčku...

Ted' je však čas na další chod.

Justina: Soupe d'oignon!

Podává se nadvakrát, nok z karamelizované cibule se přelije cibulovým krémem.

(obsluže) Soupe d'oignon! Vite! Vite! Vite!

(Obsluha přináší talíře na polévku.)

Vévodkyně (k Justině): Měla by si přečíst Marca Aurelia, Justino, dozvěděla by se mnohem víc, než když poslouchá nesmysly baronky von Splüttenberg, které chce ode mne slýchat. Jako dívka četla víc než ted'. Nevidím ji ani prohlížet si pařížský módní časopis.

Justina: Madame la Duchesse, ráda si Maura Aurelia s laskavým svolením přečtu. Avšak – čtu stále. Právě teď to, co zde vyšlo německy a francouzsky.
"Svatba v koruně stromů ..."

Vévodkyně: ... a Strašného černého muže od toho nestoudného Tacka. Měla by však číst i další, co zde vyšlo, jako Historii našich dní Anatola France, Strýčka Váňu od Čechova a Hmotu a paměť Henri Bergsona. To je filozof. Toho Čechova a France si může vzít z knihovny. Ne z té v kabinetu, ale z hlavní. Oba jsou v regále přírůstků, kde je i Pavlov, Rilke a Rostand.

Vévodkyně: (hlasem pana Wu): Tvrdí se, že dobrá kniha je nejlepší návštěvou. Ale tvrdí se též, že žádná kniha neučiní člověka mudrcem a že mnoho knih – mnoho omylů. Vzácná kniha může být vskutku nejlepší návštěvou, ale někdy je lepší návštěvou živý člověk. Pan Wu-I-

Šeng tvrdí, že na světě existuje několik knih, které jsou tak všeobsáhlé, že žádné jiné, ať sebelepší, se jim nemohou rovnat. A jestliže se pak vyskytne člověk, kterému stačí v životě číst jen jedinou z těchto knih, má otevřenu bránu k pravé moudrosti, byť byl nevzdělán, bránu k pravému bohatství, byť byl chud, bránu k pravému životu, byť churavěl.

(Vévodkyně s Justinou si prohlíží velkou knihu.)

Vévodkyně: Tato kniha to však není. Ale bude ji zajímat. Sedla si, Justino, a četla.

(Vévodkyně dá znamení obsluze. Podává se polévka.)

Justina: Demetrius Facius: O životě zrcadel a péči, kterou jest jim věnovat, aby se leskla a věrně obrážela, co jest před nimi, ať lidi, ať věci. Dobrou chuť.

III. ZRCADLA

Justina (čte, zatímco si přítomní vychutnávají polévku): Dle starých osvědčených způsobů, jak někoho něco naučiti, podle zářných knížek školních a katechismu, budu i já nehodný jich leckdes užívatí otázek a odpovědí, aby urozený čtenář a čtenářka lehko pochopili principy.

Zrcadla mají život, neboť život mají i věci na oko neživé. Údělem zrcadla jest stále něco obrážeti, byť třeba jen sirku, a to jest práce, jeho poslání. Nesmírně se zpomalí jeho stárnutí, když ho zakryjeme černou látkou nebo uložíme ve tmě. Chceme-li mít zrcadlo téměř věčné, hned po jeho koupi, hned po jeho narození je zahalme. A proč říkám „téměř“ věčné, a nikoli „věčné“? Protože věčné nikoli. Jako není věčný pozemský život člověka, tak nemůže být věčný ani život zrcadla, protože kdyby tomu tak nebylo,

převyšovalo by člověka a pánem tvorstva by nebyl člověk, ale zrcadlo. A to se nezdá. Smrt zrcadla nastává způsobem dvojím. Buď cestou přirozenou, totiž že zcela ohluchne a již nic neobráží, neboť je celé pokrývají ony narezlé šmouhy či tečková skupenství, to jest mrtvá místa, anebo cestou nepřirozenou. A to násilnou – to jest vraždou, když ho někdo schválně rozbije – anebo neštěstím, když ho někdo nechtě shodí. Jsou z něho střepiny, to jest, zrcadlo se stává rozbitcem. Ale zde musíme být velice opatrní v rozumu. Abychom se neunáhčili a nepohřbívali nebožtíka zaživa, jako se to občas stane u lidí.

Vévodkyně: Kriste pane!

Justina: Zrcadlo rozbité už původní není, v tom jest jeho smrt, ale není nebožtíkem, nýbrž jen rozbitcem asi jako dešťovka, která zpřetrhána na mnohé kousky žije

v oněch kouscích dál, každá část pro sebe. Ano, ctihodní, připadá to přepodivné, ale u dešťovek jest tomu tak, a že jest tomu tak, o tom právě svědčí zrcadla rozbitci, takže zrcadla poučují živočichožpytce.

Žil kdysi za panování císaře Josefa II. u Spielfeldu na břehu Muru nedaleko Marburgu sedlák, který rozbil zrcadlo, a selka ho přiměla k tomu, aby zakoupil kliš a zrcadlo slepil. Sedlák se jí bál a učinil to. Slepil střepy na kusu dřeva a výsledek byl strašný. Selka do něho dychtivě koukla a zjistila místo sebe zrůdu. Kus nosu měla nahoře, kus dole, kus úst na bradě, kus pod nosem, jedno oko nad obočím, druhé na líci a přes čelo dřevěnou brázdu. Vyhnala muže, že ji zostudil, a nebožák pak skočil do řeky.

Rozbitce nelze slepovati. Co jednou rozbité jest, rozbité jest a nelze mu býti

nerozbité, ledaže zdánlivě, jak jest to u talířů a džbánů. Anebo u bot, ale to vše nejsou zrcadla.

Schopností zrcadel je tolik, že by na ně nestačila ani kniha jako bible. Obrázení jest posláním, údělem a prací zrcadel, avšak zrcadla nejen obrazy, ale zároveň i rozmnožují. Dokáží všechno na zemi a nebi, ať jest to čepce nebo králík, kometa nebo povřísko, sud anebo řemen – rozmnožiti. Ale ne do nekonečna, nýbrž běžně jen dvakrát..., to jest jednou.

Má-li přírodymilovná paní klec na ryby, nazývanou akváriem, a dá-li za ni zrcadlo stejně tak velké, místo ryb pěti jich má deset a místo litrů sedmi jich má čtrnáct. Dá-li však zrcadlo jen poloviční, má ryb sedm a půl a vody deset a půl litru. Má-li hladný skývu chleba a vezme si zrcadlo, má skývy dvě. To jest rozmnožování a Bůh ať je mi milostiv, není-li to zázrak.

Člověk je sám, neboť ho opustí žena, buď že mu zemře, nebo mu uteče, anebo ji vyžene sám, žel i takový případ z dopuštění božího se děje, a opuštěnec potřebuje druhá, kterému by se svěřil, si stěžoval, s ním porozprávěl v míru. Avšak co má nebohý dělati, když jest sám? Svede to, když vezme zrcadlo a hledí do něho. Když mluví on, mluví. Ale když má odvětit či něco říkati druh, zakryje si před zrcadlem ústa.

(Justina jakoby před zrcadlem hraje rozhovor sama se sebou - tedy s Vévodkyní).

Vévodkyně: Co se děje, Justino?
Neonemocněla snad?

Justina: Nic se neděje, Madame.
Všechno je v pořádku.

Vévodkyně: Mám za to, Justino, že hostina je úplně bez chybičky. Co následuje?

Justina: Tartar z červené řepy,
Madame...

Vévodkyně: Takže po něm dezert a
pak... Děje se něco?

Justina: Všechno je v pořádku.

Vévodkyně: Tak nevzdychala, Justino!

Justina: Všechna zrcadla, co jich na
světě jest, mají jednu stejnou barvu. Mají ji
od věků, co existují, a budou ji míti věčně,
nikdy jinou. A jakáže jest tato jejich
nejvlastnější barva? Při vší pokoře a
skromnosti před tváří Boží odpovím.
Zelená. Zelená jako veškerá příroda
kromě nezelené, zelená jako svět rostlin,
avšak, a teď pozor, i jako barva vesmíru.
Ale jak zjišťujeme, že barva zrcadel, která
odpovídá jejich podstatě či duši, jest
zeleň? No jednoduše. Jestliže nastavíme
dvě zrcadla proti sobě, aby se vzájemně
obrážela, to jest jedno v druhém a druhé
v prvním, a opatrně nahlédneme mezi ně,
zjistíme, že jest tam zeleň. V zrcadlech

jest zeleno. A jak to, že jest tato zeleň jako barva vesmíru? Proto, že jest vesmír nekonečný.

Vévodkyně: Úžasné!

Justina: O tom, že je vesmír zelený, poučují lidstvo zrcadla, ledaže by nebyl nekonečný. Když totiž nastavíme dvě zrcadla proti sobě, aby se vzájemně obrazy, jak jsme to učinili při zjišťování barvy, ale rovnoběžně, aby obě stála proti sobě přesně, nikoli se jedno v druhém obrazilo do zatačky jako cesty ku hřbitovům, pak v úžasu vidíme, když mezi ně nahlédneme, co nikde v přírodě ani v různých novodobých strojích, že v jednom i v druhém zrcadle jest závratně daleký, hluboký prostor, jehož konce naše oko nespátří, ani kdyby si vzalo dalekohled, skrz který zírají hvězdáři na Mars. Zrcadla se v sobě vzájemně obrazy do nekonečna. Dá-li si zvědavá

dáma či pán takto zrcadla třeba na stůl,
může mít nekonečno doma v kuchyni.

Vévodkyně a Justina: Dá-li si zvědavá
dáma či pán takto zrcadla třeba na stůl,
může mít nekonečno doma v kuchyni.

Justina: Svatý Michaeli archanděli, braň
nás v boji proti zlobě a úkladům
d'ábovým, budiž nám záštitou, neboť Bůh
dopustil neuvěřitelnou vlastnost zrcadel,
která jest strašlivá a nikdo z nás proti ní
nic nezmůže. Mnozí lidé, kteří ji seznali,
se pomátli na rozumu, obzvlášť křehké
služebné... A jaká, že jest tato jejich
neuvěřitelná vlastnost, jež vyvolá na
čelech smrtelný pot? Svatý Michaeli
archanděli, stůj při nás, je to
NEOBŘÁŽENÍ. Zrcadlo náhle neobráží,
jako by vypovědělo službu. Jako by náhle
zmrtevělo. Jako by je náhle čísi ruka
zadusila a nebylo schopno ničeho, jako

člověk náhle stižený mrtvicí. A kdy se mu to stává? Když před ním stane upír.

(Vévodkyně vykřikne.)

Justina: Jest totiž jedním znakem upíra, že ho žádné zrcadlo na světě neobrazí. Jako by se stal před zrcadlem neviditelný. Neviditelný však není, jak o tom svědčí, že ho lidé v té místnosti běžně vidí. Lidé ho nevidí pouze jen v zrcadle. Tento ukrutný jev lze vysvětliti tím, že zrcadlo ve chvíli, kdy si před ně stoupne upír, zemře. Avšak ve skutečnosti nezemře, a to ani celé, ani ve své části. Zrcadlo tváří v tvář upírovi nikoli jest mrtvé, nýbrž jen umrtvené, a to jen na té dotyčné ploše, a jinak žije. Jest jako tvor, který má jen část těla. Zrcadlo v té chvíli není vlastně ani neživé, ani nemrtvé, neboli není ani živé, ani mrtvé, což totéž jest. Proč? Protože kdyby bylo mrtvé na upíří ploše, když kromě ní, jak již víme, jest živé, jak by pak mohlo na té

ploše opět obživnouti, když z ní upír zmizí? Mrtvá část zrcadla by pak musila vstát z mrtvých!

Vévodkyně: Fantastické!

Justina: Zrcadlo je na upíří ploše jen umrtvené, a když upír zmizí, oživne. A jaká jest to shoda mezi tímto neživým – nemrtvým zrcadlem a upírem, který jest před ním! Což není známo, že upír jest neživý – nemrtvý? Že upír jest tvor ani živý, ani mrtvý, neboli tvor neživý – nemrtvý, což stejné jest? Kdesi na rozmezí života a smrti? Kdesi pořád mezi tím obojím a ani ne úplně tady a ani ne úplně tam? Jsou hrůzné případy s neobrážením strašlivců v zrcadlech v příbytcích lidí, kdy tito právě doma klidně pracují jakoby nic. Představte si před zrcadlem ženu, neboť ty zpravidla více před zrcadlem sedávají než muži, a tato jest sama. Zrcadlo ji obráží a s ní i vše, co

jest za ní, nábytek, sud, zeď. Vzkročí-li teď do té místnosti upír, žena, hledící na sebe do zrcadla, ho neuzří. Hrůzák stojí již krok za ní, že stačí, aby zvedl ruku, ale žena hledící do zrcadla ho nevidí. Kdyby se otočila, viděla by ho za sebou a vykřikla by, snad omdlela. Ale proč by se otáčela? K čemu, když nikdo za ní není, copak to nevidí v zrcadle? A tak si ta ubohá myslí, že jest v kvelbu sama, a přitom má za šíjí upíra.

Zrcadla jsou nejpodivuhodnější věci, které se na naší planetě vyskytují. Jsou tajemná a hluboká, jsou mlčenlivá, a přece mluví. Jsou plošná, a přece mají v sobě hloubku, která jest před nimi. Co jest před nimi, jest v nich. Na tuto moudrost přišli již naši dávní předci a důsledkem toho bylo, že začali zrcadla vyrábět.

Proč jest na světě tolik věcí, když dříve jich tolik nebylo? Jest jich tolik od dob, kdy vznikla zrcadla.

(Číšníci odnáší talíře od polévky.)

IV.

PAN WU-I-ŠENG WEJ-ČE

Vévodkyně: Dámy a pánové, žijeme ve zvláštní době. Výjimečnost naší doby je v tom, že lidé, kteří se narodí po nás, budou zcela jiní, než jsme my dnes. Nebudou jinými naráz, ze dne na den. Ze dne na den existuje jen čas. Lidé se nemění ze dne na den. Po dva tisíce let se neměnili ani ze století na století. Nicméně, dámy a pánové, mnohé nasvědčuje tomu, že tentokrát to budou změny dosud nevídané, neslýchané – nevídaná, neslýchaná bude doba, do níž vstoupíme.

Prostě, co platilo dřív, snad celá staletí, dnes jako by ztrácelo půdu a platit přestávalo, ano, protože se mění doba a svět. Mění se doba a svět. A doba

a svět se mění proto, že se přežívá, co platilo dříve. Když tohle člověk sleduje, může mít dojem, že je vše marné. Aber das menschliche Leben ist ein Traum, Tanz, Spiel, Rauch, Hauch, Gras... Život člověka je sen, tanec, hra, kouř, dech, tráva...

Ostatně, jak říká pan Wu...

Vévodkyně (jako pan Wu): Neběží o to nebo ono, nýbrž o to, zdali jsme při zdravém rozumu.

Vévodkyně: Pan Wu-i-šeng wej-če, což znamená, jak sám řekl, „ten, kdo nic nedělá kvůli životu“, je velice zvláštní. Zním ho dlouho, a přece dodnes nevím přesně, kdo vlastně je... Bohatý a moudrý člověk, soukromý učenec, znalec věcí zjevných i skrytých. Podivín, ale zábavný, jak jednou řekl Rudi Kinský, asijský podvodník a hochštapler, jak jednou řekl hrabě Paar..., ale kým je skutečně, ten tajemný pan Wu-i-šeng? Pán, který tvrdí,

že není více něco než nic a že člověk je to, co všichni víme?

„Stěžujete si, paní, co vše máte vykonat a zařídit,“ řekl mi nedávno tento čínský pán v červenožluté peleríně zdobené zlatem a stříbrem a čepičce pošíité korály a perlami v pokoji se zelenými tapetami, když jsem byla usedla do křesla, vykládaného perletí, ebenem a mosazí, s arabským nápisem na opěradle..., „nemusíte se proto trudit. Postupným oprošťováním,“ řekl v citronové vůni orchidejí, „dospíváme nakonec k nejednání. Nejednáme-li, nezůstává nic, co by nebylo vykonáno. Kdo nezasahuje, nic neničí. My říkáme: Wej-če paj-č, č-če š-č...“ Otevřel stříbrobílou skříňku a vyňal křišťálovou láhev a nalil. Usedl pod měděný reliéf Večeře pod stromem života a pravil: „Znát, ale být, jako bychom neznali, je dobré, neznat a být, jako bychom znali, je zlé. Nepokládat vědění

za vědění je vrchol. Pokládat nevědění za vědění je mor....“

(Podává se hlavní chod. Během jídla hraje Harfenistka a Vévodkyně pěje Píseň jazyků. Justina přináší křišťálovou karafu s „likérem smrti“.)

Vévodkyně (poté, co číšníci odnesli použité talíře): Tak má vypadat obsluha, personál nemá být slyšet. A stejně jako neslyšný, má být i rychlý. U stolu nesmí prodlít jedinou zbytečnou vteřinu. Kdo to neumí, může obsluhovat koně.

Vévodkyně (jemně upije nápoje, avšak vzápětí, aniž stopku vzdálí od rtu, upije znovu a omluvně se usměje): Počínám si bezmála tak nevkusně jako obvykle můj bratranec vévoda Le Guynac-Delamore, upíjím dvakrát po sobě. Může to dělat dojem, že předem ochutnávám. Avšak tento nápoj je vskutku podivuhodný.

Kdyby se vůně jasmínu dala proměnit v chuť a přidala se chuť hořkých mandlí a sladkých mandarinek, pak by to mohl být tento nápoj, ...

Justina: ... v němž snad je i pár nezřetelných špetek pepře a zázvoru...

Vévodkyně (znovu upije ze stopky): Zvláštní, teď to chutná po sladkých broskvích a hořkém bittru, v němž je levandule.

Justina: ... Snad tam jen zůstává ta špetka zázvoru a pepře.

Vévodkyně (se potřetí napije, stopku vyprázdní a potřetí se zamyslí): Zvláštní, kdyby teď se dala proměnit vůně květin v chuť, pak je to orchidej.

Justina: ... Avšak špetka pepře a zázvoru je v něm stále.

Vévodkyně: Tato specialita je likér. Jmenuje se...likér smrti. Nemusí být ovšem zván likérem smrti, pakliže by někomu ten název připadal zlým, ač smrt

žádným zlem není, ale dobrem. Může být nazýván jménem radostnějším, například likérem pohřebním či hřbitovním. Je totiž vyroben z bylinek a to ze samého hřbitovního kvítí. Je to likér něžný, lehký, lahodný a opojný jako smrt. (Harfenistka začíná hrát.) A likér je rovněž sladký právě tak jako hudba, kterou zrovna teď slyšíte. Jak krásná píseň. Jmenuje se Přijd', přijd', sladká smrti a v originále ji zpívá ji sbor curyšských lékařů. Na zdraví živých a na lehké spočinutí...!

(Od stolu se zvedne Zpěvačka a zpívá Elegii smrti.)

IV.

VIKTOR

Vévodkyně (jako pan Wu): Netruchlete a buďte šťastni. Jako zvyšovat nadměrně svůj život znamená zhoubu, tak sklonit se pokojně a klidně před smrtí znamená

vědomí, že nic nekončí a nic nepřestává. Jako si zakrýváme oči, hledíce k oslnivému nebi na letícího orla, tak si zastíráme zrak hledíce na smrt, abychom neoslepli sluncem, které je za ní. Neznepokojujme se laskavě, ale buďme naopak klidní, jako klidní jsou andělé a děti.

(Vévodkyně se proměňuje do podoby svého zesnulého bratra Viktora a spolu s Justinou převlékají a líčí Zpěvačku do podoby Vévodkyně.)

Viktor (je ve svém živlu): Smrt v životě lidském je jen jednou, proto bychom měli zesnulému dopřát pohřeb co nejkrásnější. Lidé obětují peníze na šperky, chov koní, na stavby zámků, vil, anebo nádherných hotelů. Ale pohřby – myslí se – již za to nestojí, vždyť o nich už stejně nebožtík neví. Jako bychom si byli tak výsostně jisti, že o nich zesnulý skutečně neví!! Oč

je pohřeb vzácnější než například svatba, kterou lze mít za život vícekrát, zatímco pohřeb jen jednou. Dopřát člověku poslední službu co nejkrásnější je šlechetné.

Tváře zesnulých. Tváře zesnulých po úpravě odborníkem. Wollen Sie sehen, meine sehr geehrte Damen, tváře v rakvích jako živé... Ano, jsou to tváře jasné, zdravé, radostné, úsměvné, plné klidu a míru. Kdyby neplatil zákon, die Toten schweigen, mrtví mlčí, čekali bychom jen, kdy otevřou oči a ústa a promluví. Kdy se v rakvi podepřou o lokty a truchlícím řeknou ‚Neplačte‘. Odborník jemně přibarvuje vlasy, vousy, kníry, užívaje nejlepších olejů, a přibarvuje i tváře prvotřídní růží. U zesnulých žen, jako třeba zde..., přetře i rty a tyčinkou obočí. Jakoukoli vadu pleti skryje vzácnou mastí ze šafránu značky Santa Maria, dokonce zakryje i cyanózu..., to jest

promodralost obličeje u udušených. Ba tento odborník dokáže dle přání pozůstalých tvář zesnulého i zcela změnit jako nejlepší maskér v milánské Scale. Pohled na zesnulého v rakvi je tedy poslední možností ho ještě jednou spatřit, a pakliže je krásný, odnášejí si na něho pozůstalí tu nejkrásnější vzpomínku na celý život. Někteří tvrdí, že zesnulého tak zdravého a krásného, jako ho viděli při tomto posledním pohledu, nikdy v životě neviděli, že tak zdravý a krásný ani nikdy nebyl. Dokud člověk žije, tak dlouho umírá, a dokud umírá, tak dlouho žije.

Justina: Vzácné dámy a vzácní pánové, mám v úmyslu povědět Vám o jednom výtečném zařízení, je to skoro zázrak od vynálezce pana Rendla, továrníka na kovové rakve. Jmenuje se Záchranný přístroj a jeho smysl je, aby osoby zdánlivě mrtvé a pochované zaživa zachránil od nejstrašnějších muk, před

hroznou smrtí v rakvi. I při nepatrném pohybu domnělého nebožtíka začne ihned do rakve seshora proudit vzduch a na stříšce nad hrobem se rozezní elektrický zvonek. Neustává zvonit, dokud se rakev nevykope a neotevře. Ruce pohřbeného jsou drátem spojeny se zvonkem, záchrana zdánlivě mrtvého je tudíž nepochybná. Zato pakliže zvonek nezazní, jest jisto, že pohřbený byl mrtev skutečně, a pak se tedy může celý přístroj z hrobu odstranit. Vyčkává se však vždy několik dní po pohřbu, z opatrnosti radši dní více. Tento přístroj je nutno koupit. Náklad na něj je však nevelký. Pakliže budoucí nebožtík začne od kolébky šetřit, opatří si zcela hravě dokonce i luxusní provedení tohoto přístroje. Spočívá v tom, že pohřbený leží v rakvi na drátěné matraci, dokonale pružné, nadané za mírný poplatek ještě zvláštním měkkým podhlavníkem. Pakliže se zdánlivě mrtvý v rakvi pohne, nejenže začne proudit vzduch a rozezvoní se zvonek, který on

dole slyší, ale v rakvi se mu rozsvítí světlo. A protože může pohnout hlavou, vidí, že se nemusí bát do doby, než ho vykopou, ani hladu a žízně. Spatří totiž zde misky s jídlem a sklenky chráněné zvláštním rámem, aby si je na sebe nepřevrhl. Výběr, který se nekazí a neokorá. Suchary s marmeládou, kompot, ale i artyčoky anebo jídlo z nějakého menu, například kachnu, nadívanou octovou sekaninou a polévanou hustou smetanou nebo telecí pečení s chřestem. Ve sklenkách má pak limonádu, kdo však chce, může mít místo ní i doušek vína, koňaku či griotky... Anebo něco sladkého...

(Podává se dezert.)

V.

SPECTACULUM

Zpěvačka (alias Vévodkyně): Die Nacht ist immer das schrecklichste – da kommen so dunkle Gedanken, vor denen man einst atemlose Angst hat und vor denen man sich doch nicht retten kann. Noc je vždy to nejstrašnější – tu přicházejí temné myšlenky, před nimiž má člověk bezdechý strach, a přesto se jim ubránit nemůže...

(Vévodkyně / Viktor, Justina, Číšníci zpívají. Funerální sen.)

Vévodkyně: Vstupujeme nyní do Spectacula, do zahrad z Tisíce a jedné noci! Do krásy, která není z tohoto světa. Do představy posmrtnosti ve všehomíru. Do zahrady v zlatožluté záři slunce, která nemá začátku a konce, která je nekonečná do nejzazších hloubek, kam lidské oko nedohlédne, nekonečná jako vesmír. Nekonečně pavilonků s komolými stříškami, nekonečně vodotrysků, nekonečně sošek, kapradin, aloí.

Nekonečně cypřišů, jalovců, fíkovníků, vavříků, liči a zimozrů. Nekonečně kosatců, meruzalek, stolistých růží, modrých, oranžových, žlutých keřů a nekonečno palm a opic. To jsou zahrady z Tisíce a jedné noci. To jsou ty skutečné zahrady, které, žel, na naší planetě, na naší zemi, v tomto slzavém údolí..., in diesem Tal der Tränen..., dočasném a pomíjivém, se nenachází. Nacházejí se na jedné nebeské planetě v souhvězdí Andromedy, která je od nás, pozemských, vzdálena strašlivě, dva a čtvrt milionu světelných let. Takových planet jsou tam miliardy, ale pouze jen jediná z nich je plná těchto zahrad. Teď tam právě svítí tři slunce. Dopolední, polední a odpolední. Zahrady jsou nekonečné, protože je jejich planeta obrovská. Vejde se do ní sedm tisíc sluncí. Zahrady nemají začátku ani konce proto, že planeta je... kulatá. Ano. Hoří tu keře. Planeta má ohnivé keře. Planou a hoří, ale oheň je nestráví... Pohleďte

tváří v tvář pravému, skutečnému nekonečnu... Vycházejí slunce, der Sonnenaufgang, postupně první, druhé, třetí, nastává den a vše se bude opakovat znovu, dnes, zítra, pozítří, rok co rok, staletí co staletí. Tisíce, statisíce, miliony, biliony let, avšak ani na této nebeské planetě v Andromedě nikoli věčně. I tam to jednou pomine, skončí, zmizí v nenávratnu, jako je souzeno všemu, co žije, existuje, jest... Věčné jsou jen lidské duše a nebesa. Dass unser Leben ein Weg zum Tode ist..., že náš život je cestou k smrti... ist uns auferlegt. Dass es ein Weg zum ewigen Leben sei..., že je cestou k životu věčnému, jest...v našich rukách. In unseren Händen... Kdo přijde, bude vítán. Vše může skončit dřív, než si myslíme. Nerada bych, aby po nás přišla potopa, i když jsme fast am Rande des Untergangs, téměř na pokraji zániku...

Vévodkyně: Vous pouvez être sûre...
mais..., umění moudrých, znáte ten výrok,
je ukončiti krásně.

(Vévodkyně otevře balkónové dveře a
vyletí ven.)

KONEC